

Article

Aïllament social en la població jove a Espanya: el valor de les interaccions cara a cara

Novembre 2024

Joan M. Verd, Mireia Bolívar i Joan Rodríguez-Soler, Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball, Institut d'Estudis del Treball, Universitat Autònoma de Barcelona; Albert Navarro, Research Group on Psychosocial Risks, Organization of Work and Health, Institut d'Estudis del Treball, Universitat Autònoma de Barcelona

Projecte seleccionat en la convocatòria Flash sobre la realitat social de les persones joves

La recerca que presenta aquest article analitza la relació entre la interacció social, l'aïllament social i el malestar emocional de les persones joves. En primer lloc, s'hi estudia el diferent paper de la interacció social en línia i presencial (cara a cara) i les seves combinacions quant a l'aïllament social, amb una consideració específica del suport emocional i material. En segon lloc, s'hi estudia la relació entre els tipus d'interacció i el malestar emocional, considerant-hi les variables sexe i grup d'edat. Les dades analitzades provenen d'una enquesta feta a 3.000 joves entre 18 i 29 anys residents a Espanya. Els resultats mostren que la manca d'interacció cara a cara és el factor que s'associa als valors més alts tant d'aïllament social com de malestar emocional, mentre que el nivell d'interacció en línia és un factor secundari. No obstant això, observem un patró diferent quan s'analitzen els valors més baixos d'aïllament social i malestar emocional: l'aïllament social més baix es dona quan es combina una alta interacció en línia i una interacció cara a cara també alta, mentre que el nivell més baix de malestar emocional es troba quan es combina una baixa interacció en línia i una interacció cara a cara intermèdia/alta.

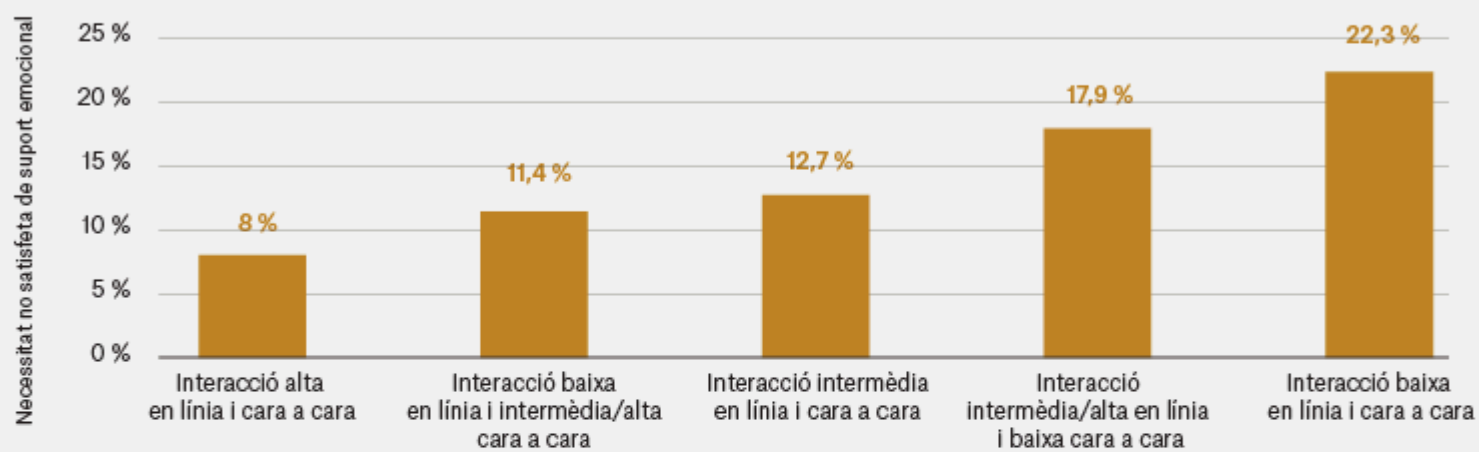
Punts clau

- 1 Les persones joves que mostren un nivell baix d'interacció en línia i cara a cara són les que pateixen més aïllament social, és a dir, tenen menys accés a persones (dins la seva xarxa de relacions) que els poden prestar suport emocional i material.
- 2 Hi ha més sovint situacions en què ha calgut suport emocional i material i no s'ha aconseguit quan les persones joves tenen un nivell baix d'interacció cara a cara, independentment del nivell d'interacció en línia.
- 3 Les persones joves amb un nivell baix d'interacció cara a cara són les que mostren percentatges més alts de malestar emocional, mentre que el nivell d'interacció en línia és un factor secundari.
- 4 Quan comparem els valors de malestar emocional en funció del sexe, es detecta l'existència d'un cert efecte d'esmoreïment del malestar entre els homes si la baixa interacció cara a cara es compensa amb la interacció en línia. Aquest efecte d'esmoreïment no s'observa entre les dones.
- 5 De la comparació dels valors de malestar emocional en funció del grup d'edat, n'extraïem que els grups més joves presenten més malestar emocional per a totes les combinacions d'interacció en línia i cara a cara, llevat de si es combina un nivell alt d'interacció tant en línia com cara a cara.

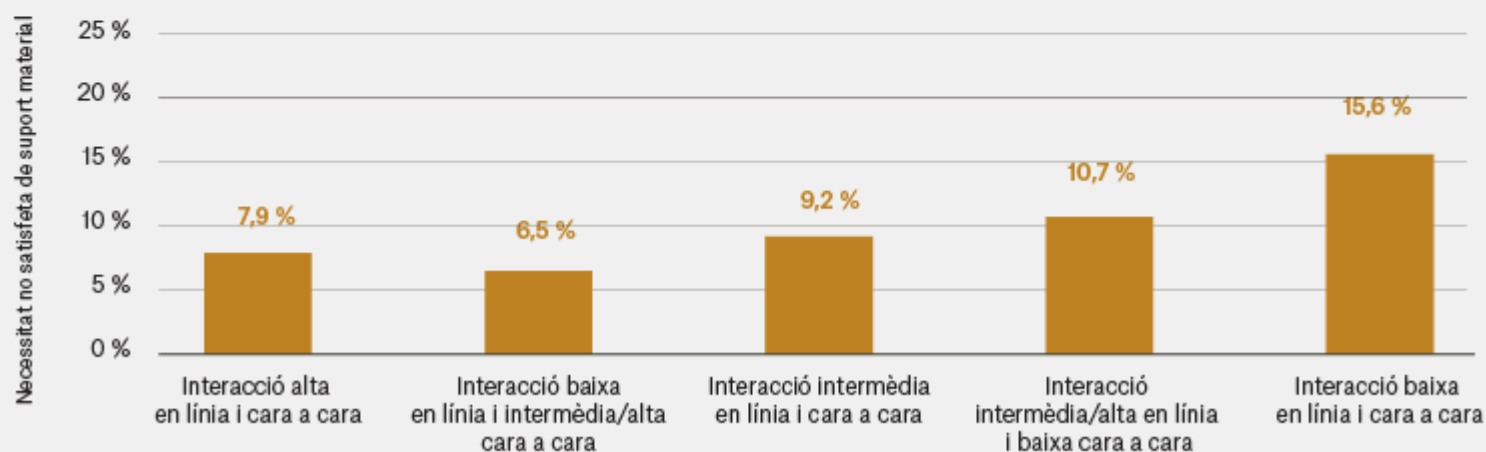
Les relacions cara a cara són crucials per a evitar l'aïllament social

Percentatge de joves entre 18 i 29 anys amb necessitats no satisfetes de suport emocional i material, segons les combinacions d'interacció en línia i cara a cara

A. Aïllament social mesurat com a manca de suport emocional

B. Aïllament social mesurat com a manca de suport material

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta Scapsyouth.

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

La baixa interacció cara a cara, independentment del nivell d'interacció en línia, s'associa a la manca de suport emocional i material. És a dir, la necessitat no satisfeta de suport és més alta quan la interacció cara a cara és baixa, fins i tot encara que la interacció en línia sigui intermèdia/alta. Aquesta tendència s'incrementa quan el que cal és suport emocional, més que no pas material.

Introducció

En els darrers anys la preocupació social per la soledat no volguda (loneliness) entre el jovent no ha deixat d'augmentar, en part a conseqüència de la pandèmia de covid-19. En la recerca que presentem aquí l'interès se centra en un fenomen parcialment vinculat al de la soledat no volguda, però força menys estudiat: l'aïllament social (isolation) de les persones joves. Podem considerar aquest fenomen com una conseqüència de la manca de sociabilitat de les persones, entesa com la capacitat i la possibilitat d'establir relacions personals. En el nostre cas ens interessem en la sociabilitat de la població espanyola entre 18 i 29 anys, tant en el paper de la interacció social a través de mitjans digitals com en la interacció de caràcter presencial (cara a cara), com també en els vincles amb el malestar emocional. En aquest context, entenem per malestar emocional el conjunt de sensacions positives derivades d'un funcionament mental que ens capacita per afrontar o per adaptar-nos a les situacions i demandes ambientals diàries. Quan aquestes sensacions no existeixen, experimentem malestar emocional.

El plantejament desenvolupat evita certs enfocaments simplificadors que entenen que la interacció social en línia i la interacció presencial són contraposades. Al contrari, per a l'anàlisi que desenvolupem prenem en consideració la possible complementarietat de totes dues menes d'interacció. És per això que hem construït una variable que inclou diverses combinacions, pel que fa a la freqüència, de totes dues menes d'interacció.

En relació amb la mesura de l'aïllament social, es consideren els recursos i el suport que pot oferir la xarxa de relacions, tant en la dimensió emocional com en la dimensió material. Entenem que el suport emocional satisfà les necessitats de caràcter psíquic i afectiu que una persona pot requerir, mentre que el suport material satisfà necessitats de caràcter instrumental, com ara informació o diners.

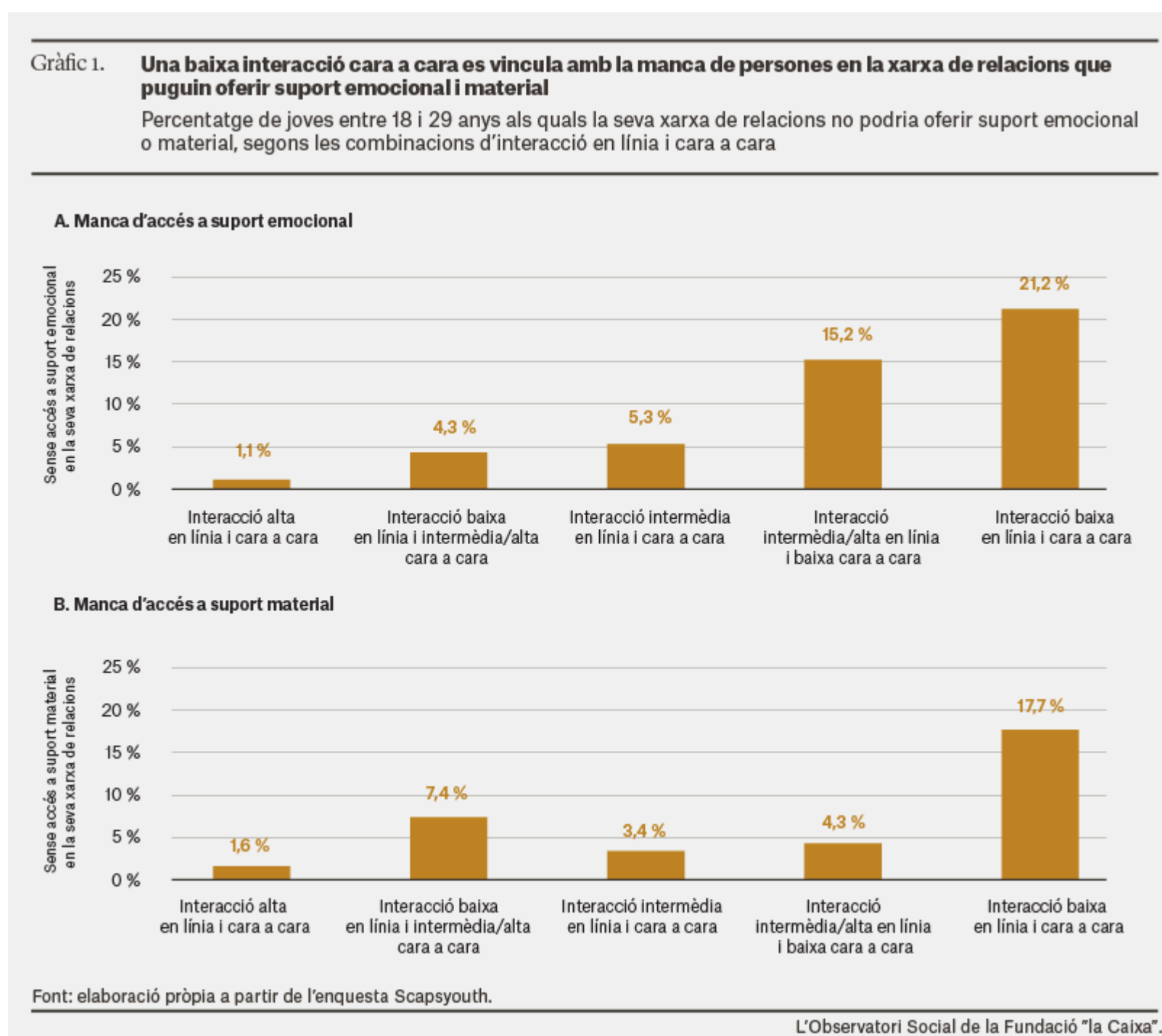
Per estudiar les qüestions plantejades, es van analitzar les dades obtingudes principalment mitjançant una enquesta en línia feta a 3.000 joves entre 18 i 29 anys residents a Espanya. L'enquesta es va fer entre el 16 de gener i el 14 de febrer del 2023, amb un 10% (300 enquestes) fetes per telèfon, a tall de reforç. El procediment de mostratge seguit va ser

aleatori, estratificat per comunitats autònomes (llevat de Ceuta i Melilla) i per la població del municipi. L'error mostrat per al conjunt de la mostra és de $\pm 1,72\%$ per a un interval de confiança del 95,5% (2 sigmes) i sota el supòsit de màxima indeterminació ($p=q=0,50$).

I. Els nivells baixos d'interacció cara a cara i en línia es vinculen amb la manca d'accés a persones que puguin proporcionar suport emocional i material

L'aïllament social s'ha avaluat de dues maneres diferents: 1) considerant si hom té accés a persones que puguin oferir suport emocional i material (encara que aquesta necessitat no s'hagi donat), i 2) considerant les necessitats no satisfetes de suport (és a dir, situacions en què ha calgut ajuda però no s'ha rebut). El primer indicador mostra la connectivitat que té la persona enquestada amb persones de la seva xarxa de relacions que puguin oferir-li suport. El segon indicador mostra si ha pogut fer servir els recursos de la seva xarxa de relacions quan n'ha tingut menester.

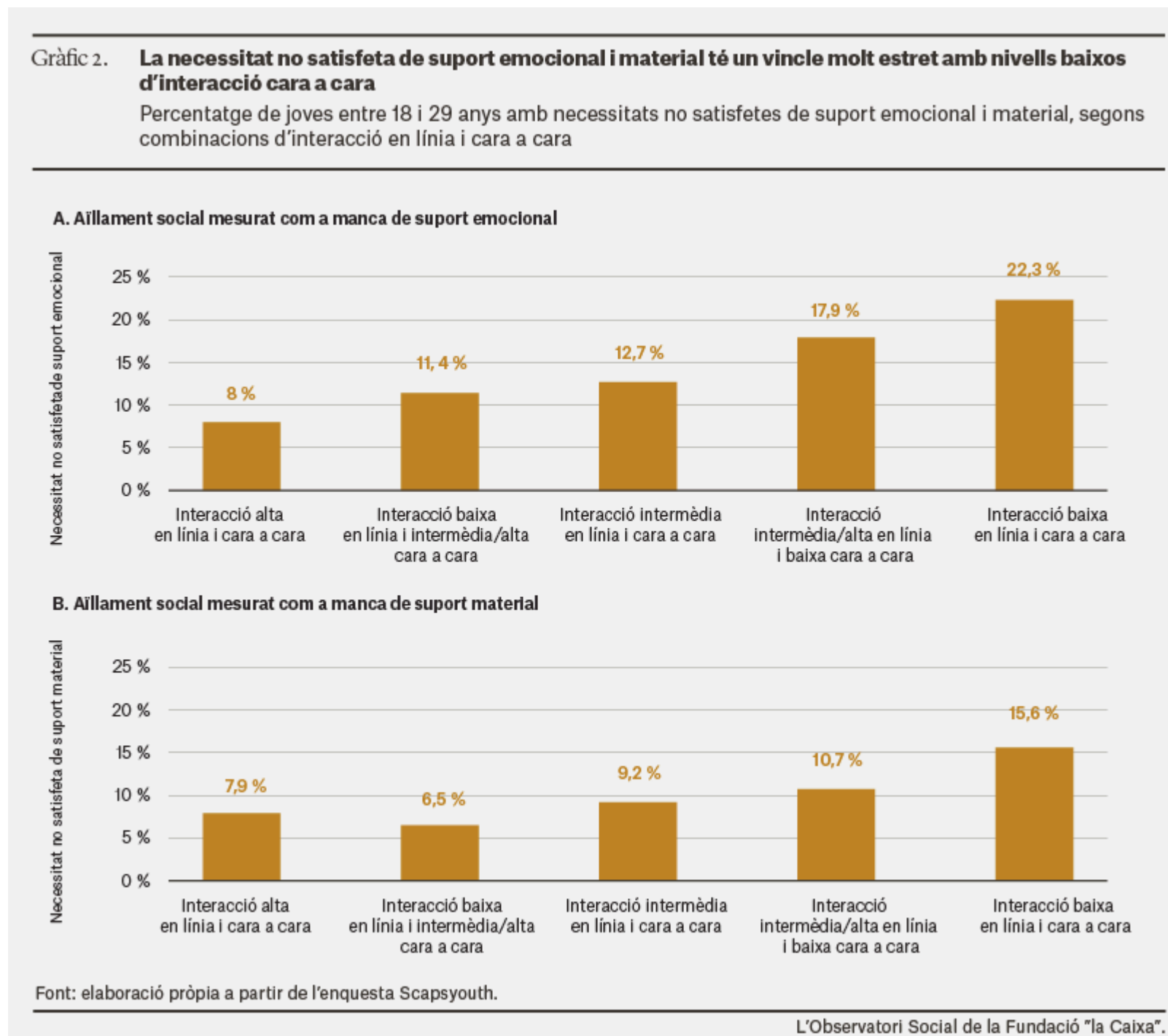
El gràfic 1 mostra les dades sobre l'accés a persones que poden oferir suport, considerant dues de les situacions plantejades al qüestionari de l'enquesta: en el cas que se sentin tristos o infeliços (suport emocional) i en el cas que cerquin feina (suport material). Aquestes dades es creuen amb una tipologia de diferents combinacions d'interacció en línia i cara a cara, des d'aquelles en què els nivells són baixos en totes dues menes d'interacció fins a aquelles en què els nivells són alts, passant per diverses combinacions intermèdies.

Les dades relatives al suport emocional mostren que el 21,2% de joves que tenen nivells baixos d'interacció tant en línia com cara a cara no tenen accés a contactes que puguin oferir-los ajuda davant d'una situació de tristesa o infelicitat. Tot seguit venen, quant a la manca d'accés a suport emocional, els joves amb un nivell intermedi/alt d'interacció en línia i un nivell baix d'interacció cara a cara, amb el 15,2%. Si considerem el suport material, les dades mostren que són també els joves amb un nivell baix d'interacció tant en línia com cara a cara els que afirmen en un percentatge més elevat (17,7%) que no poden accedir a qui els pugui ajudar davant una situació de cerca de feina. Se situen en segon lloc (7,4%), quant a la manca d'accés a suport material, els joves amb un nivell baix d'interacció en línia i un nivell intermedi/alt d'interacció cara a cara.

2. Sovintegen més les situacions en què ha calgut ajuda i no s'ha rebut quan els joves tenen un nivell baix d'interacció cara a cara, independentment del nivell d'interacció en línia

El gràfic 2 mostra les dades sobre la necessitat no satisfeta de suport emocional i material, considerant també la necessitat de suport per a la cerca de feina (suport material) i en el cas de sentir-se trist o infeliç (suport emocional). Aquestes dades es creuen amb la mateixa tipologia de combinacions d'interacció en línia i cara a cara que fèiem servir al gràfic 1.

Quan analitzem les situacions en què ha calgut suport emocional i no s'ha rebut (en circumstàncies de tristesa o infelicitat), les dades mostren que el percentatge més alt es dona entre joves amb un nivell baix d'interacció tant en línia com cara a cara, amb el 22,3%. Aquest patró es repeteix en relació amb el suport material (ajuda per a cercar feina), ja que el percentatge més alt de persones que no han rebut suport tot i necessitar-lo (15,6%) també es dona entre joves amb un nivell baix d'interacció en línia i cara a cara. Les dades mostren, d'altra banda, que la combinació d'un nivell intermedi/alt d'interacció en línia i un nivell baix d'interacció cara a cara produeix el segon percentatge més alt de persones que no han rebut aquests suports quan n'han tingut necessitat.

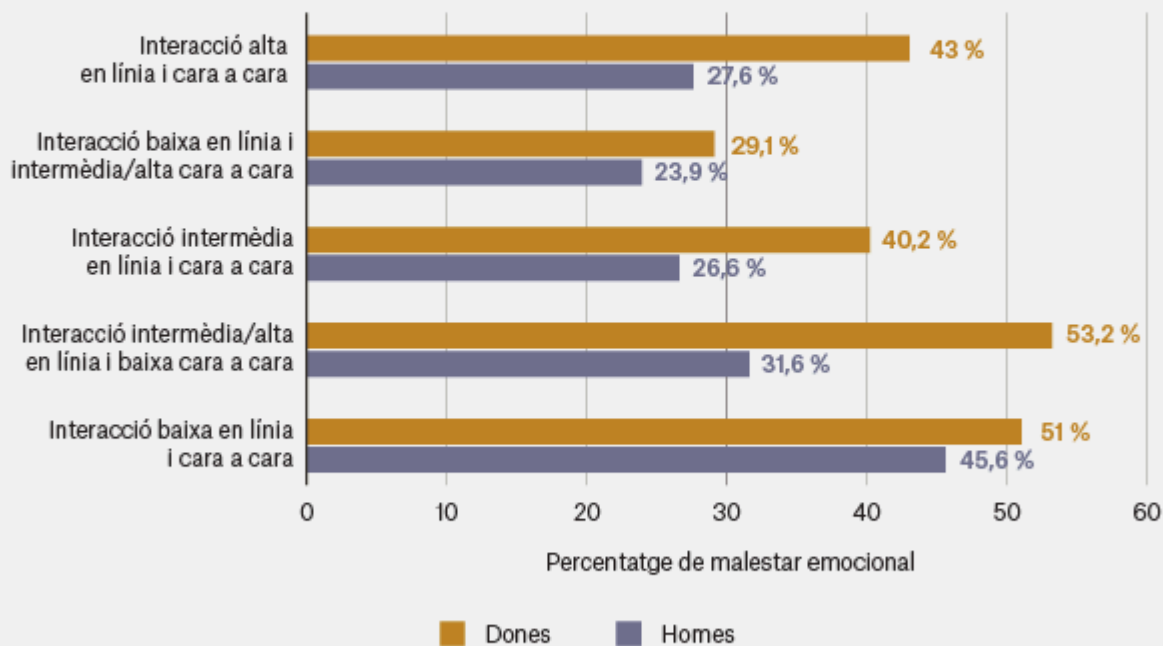
Aquests valors se situen en el 17,9% per al cas de sentir tristesa o infelicitat, i en el 10,7% quan cal ajuda per cercar feina. Així doncs, els valors més alts de suport necessitat i no rebut coincideixen amb aquelles dues combinacions en què el nivell d'interacció cara a cara és baix, la qual cosa mostra la importància d'aquesta mena d'interacció per mobilitzar els recursos provinents de la xarxa de relacions personals.

3. Els nivells baixos d'interacció cara a cara representen un malestar emocional més gran per a les dones que no pas per als homes

En aquest apartat examinem la possible relació entre les combinacions d'interacció en línia i cara a cara, d'una banda, i el malestar emocional, de l'altra, tenint en compte el sexe de les persones que han respost l'enquesta. Les dones tenen percentatges elevats de malestar emocional quan els seus nivells d'interacció cara a cara són baixos. També els homes tenen els percentatges més elevats de malestar emocional quan la interacció cara a cara és baixa, però aquest malestar emocional sembla que s'esmorteïx si la baixa interacció cara a cara es compensa amb una interacció mitjana o alta en línia. Aquest efecte d'esmorteïment no té lloc entre les dones.

Gràfic 3. La interacció en línia sembla que pot mitigar el nivell de malestar emocional en el cas dels homes, però no en el de les dones

Percentatge de joves entre 18 i 29 anys amb malestar emocional, segons sexe i combinacions d'interacció en línia i cara a cara

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta Scapsyouth.

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

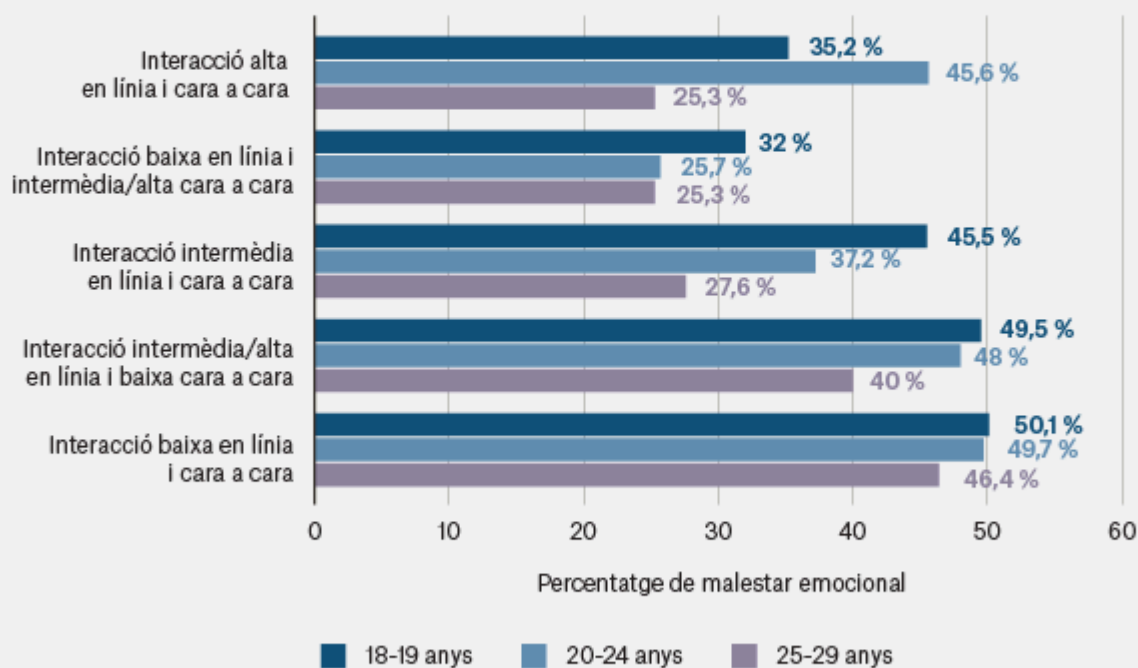
Les dones presenten sistemàticament valors més elevats de malestar emocional que no els homes. Quan comparem les diferents combinacions d'interacció en línia i cara a cara, es posa de manifest que el fet de tenir una baixa interacció presencial, fins i tot quan la interacció en línia és intermèdia/alta, s'associa amb percentatges més elevats de malestar emocional, tant en homes com en dones (51% i 53,2% entre les dones, i 45,6% i 31,6% entre els homes). Tanmateix, sembla que les interaccions en línia mitjanes/altes podrien moderar el malestar emocional entre els homes, un fet que no s'observa entre les dones.

4. Els nivells baixos d'interacció cara a cara representen un malestar emocional més alt per al grup d'edat més jove

S'examina aquí la possible relació entre les combinacions d'interacció en línia i cara a cara i el malestar emocional, tenint en compte tres grups d'edat entre les persones que han respost l'enquesta: de 18 a 19 anys, de 20 a 24 anys, i de 25 a 29 anys. Els més joves, de 18 i 19 anys, presenten un percentatge més elevat de malestar emocional, llevat de si es combinen nivells alts d'interacció en línia i cara a cara.

Gràfic 4. En general, els grups d'edat més joves presenten més malestar emocional, llevat de quan tenen un nivell alt d'interacció en línia i cara a cara

Percentatge de joves entre 18 i 29 anys amb malestar emocional, segons grups d'edat i combinacions d'interacció en línia i cara a cara

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta Scapsyouth.

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

En analitzar la distribució del percentatge de malestar emocional segons els grups d'edat (18-19 anys, 20-24 anys i 25-29 anys), observem que, com més joves, més malestar emocional s'experimenta. Aquesta tendència s'observa per a totes les combinacions d'interacció en línia i cara a cara, llevat de quan es combina una alta interacció en línia i cara a cara. Resulta significatiu que, en aquesta darrera combinació, el grup d'edat amb més malestar emocional sigui el de 20-24 anys (45,6%). També és remarcable que els percentatges més baixos es presentin, en tots tres grups d'edat, quan es dona la combinació d'una baixa interacció en línia i una interacció intermèdia/alta cara a cara. Sembla que aquesta és la combinació més adequada per tenir percentatges baixos de malestar emocional.

5. Conclusions

La recerca que hem presentat en aquest article va partir d'una mostra de 3.000 joves entre 18 i 29 anys residents a les 17 comunitats autònomes espanyoles, en què es va analitzar la relació entre la interacció social (tant en línia com cara a cara), l'aïllament social i el malestar emocional dels enquestats. L'aïllament social es va mesurar de dues maneres: demanant als joves quines possibilitats tenien d'accedir a persones que els poguessin oferir suport emocional i material, i demanant-los també en quines ocasions no van rebre aquest suport quan n'haurien tingut necessitat. Pel que fa als tipus d'interacció, la recerca va partir de la base que les interaccions en línia i cara a cara poden resultar complementàries segons com s'esdevinguin, i per a això vam construir una tipologia que combina diverses freqüències (baixa, intermèdia i alta) de totes dues menes d'interacció. A més a més, el sexe i l'edat s'han considerat com a variables rellevants per a l'anàlisi.

Quant al paper que tenen les interaccions cara a cara i en línia en l'aïllament social dels joves, els resultats de la recerca mostren que és la manca d'interaccions cara a cara allò que realment sembla que s'associa a l'aïllament social. La manca d'interaccions en línia s'associa molt menys amb aquesta situació. D'altra banda, en general, els nivells més baixos d'aïllament social es donen quan hi ha al mateix temps una elevada interacció tant en línia com cara a cara.

En relació amb el malestar emocional, els resultats mostren que és, una vegada més, el baix nivell d'interacció cara a cara allò que sembla associar-se als percentatges més alts. Així i tot, resulta interessant observar que els percentatges més baixos de malestar emocional no s'associen a la combinació de nivells alts d'interacció en línia i cara a cara, sinó que es donen quan es combinen una baixa interacció en línia i una interacció intermèdia/alta cara a cara. Quant a les variables sexe i edat, s'observa que, en general, les dones i el grup d'edat entre 18 i 19 anys són els que mostren un malestar emocional més elevat. En tots dos perfils, el nivell baix de relacions cara a cara és un factor determinant.

6. Limitacions de l'estudi

És important remarcar que les dades analitzades tenen un caràcter transversal i que les explotacions presentades són purament descriptives, amb la qual cosa no podem atribuir causalitat a les relacions observades entre les variables considerades i els nivells d'aïllament social i malestar emocional identificats. Una anàlisi causal estricta requereix

mostres longitudinals i anàlisis multivariables de caràcter explicatiu que no s'han abordat en aquest article.

7. Referències

BOLÍBAR, M., J.M. VERD i O. BARRANCO (2019): «The downward spiral of youth unemployment: an approach considering social networks and family background», *Work, Employment and Society*, 33(3).

BURT, R.S., Y. BIAN, L. SONG i N. LIN (eds.) (2019): *Social capital, social support and stratification*, Cheltenham/Northampton: Edward Elgar.

COTTERELL, J. (2007): *Social networks in youth and adolescence*, Nova York: Routledge.

HELLIWELL, J.F., i H. HUANG (2013): «Comparing the happiness effects of real and on-line friends», *PLoS ONE*, 8(9).

SMALL, M.L., B.L. PERRY, B.A. PESCOSOLIDO i E.B. SMITH (eds.) (2021): *Personal networks: classic readings and new directions in egocentric analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.